

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. junija 1880.

Obseg: Šota sposobna za nastiljo in gnojitev. — Še enkrat o prepozni košnji. — Glicerín se priporoča za mazilo sodcev. — Da žaklji trdni ostanejo. — Gospodarske novice. — Pobirki. — Šolstvo. — Popotovanje po Bosni. (Dalje.) — Slovensko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Obravnave iz deželnih zborov. — Njihova Prevzvišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let knezonadškof v Gorici. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Šota sposobna za nastiljo in gnojitev.**

Spisal prof. Povše.

Sl. kmetijsko ministerstvo v svojih 12 točkah, katere razpravljajo povzdigo govedoreje in jih je družbam kmetijskim v prevdarek poslalo, našteva tudi to, da bo treba misliti na šoto kot podporno nasteljo.

Ker imamo prav mi Kranjci jako obširno močvirje, na katerem se bo posebno vsled sedaj nameravanih zboljšavanj mnogo šotnih odpadkov dobilo, vstrežem morda, če objavim izide raznih poskusenj, kakoršne so se po svetu vršile s šoto.

Po Nemškem so skušali s šoto kar naravnost gnojiti zemljo, vendar so vse take poskušnje pokazale, da v tem oziru šota nima prave gnojilne vrednosti. Vsakako koristi na lahkih peščenih zemljiščih, ker ima lastnost nategljivosti in po tem pripomore, da zemlja postane nekoliko bolj vlažna. Prav zato pa je v ilovnih zemljah naravnost škodljiva, ker uže tako preveč vlažno zemljo še bolje močvirno dela. Ko bo ljubljansko močvirje obdelano, treba bo misliti zboljšati dobroto travnikov in njiv, na katere se bodo sejale krmenske rastline. In kedo ne bo pritrnil temu, da z umnim gnojenjem bomo najhitreje pospešili naraščaj žlahnih trav.

Po Nemškem s šoto tako-le ravnaajo: Oni odločijo za 1 hektar zemlje 200 kub. metrov šote, kateri primešajo 12 kilog. apna, 400 kilog. kalijevih solí in 300 kilog. razkrojenih zmletih kostí. Vso to zmes spravijo na en kup, katerega z gnojnico prav dobro polijó. S tako zmesjo so toliko dosegli, kakor da bi bili zemljo pognojili z 250 kvintali (25.000 kilogr.) navadnega hlevskega gnoja.

Posebne vrednosti pa je šota za peščene zemlje, in sicer takrat, kedar se take zemlje gnojijo z umetnim gnojem, na pr. z zmletimi kostmi, s kalijevimi solmi itd., ker zaradi prevelike rahlosti taka zemlja nima v sebi teh raztopljenih gnojilnih snovi; šota pa jih kot primes ima, in tako zabrani, da se ne pogubijo v spodnje plasti, do katerih navadne rastline ne segajo s koreninami.

Kolike dobrote je taka gnojilna zmes, kažejo nam sledeče poskušnje.

Pridelalo se je ovsa na hektaru 16 kvintalov pri navadnem obdelovanju, pri gnojitvi z omenjeno zmesjo pa 25 kvintalov. Za nasteljo je šota prav sposobna, ker ohrani tla suha popivajoča vso scavnico v-se. Tudi

pospešuje razvitek solnitarjevih solí, kar se toliko bogateje vrši, če skrbimo, da je gnoj, obstoječ iz živinskega blata in šotnega nastilja, zmerom prav dobro, trdo poteptan in vedno z gnojnico polivan, kajti v razvitek solnitra treba je vlažnosti. Če se takemu gnoju še nekoliko kalijevih solí ali tudi pepela dodaja, še hitreje se razvija prerodovitni solnitar iz amonijakalnih solí, kakoršne se v slehernem organskem gnoju razvijajo.

Profesor Therlinger je poskušal gnojiti zemljo za krompir s takim gnojem in našel je, da je pridelal na 1 hektaru z gnojitvijo od 500 kvintalov navadnega gnoja 150 kvintalov krompirja, z gnojitvijo 500 kvintalov tlakovega gnoja (z nastilom šote namesto listja) pa 160 kvintalov; prav zdatno pa je pomnožil rodovitnost s tem, da je gnoju (živalski gnoj in šota kot nastil) pridružil še 6 kvintalov pepela, pridelal je potem 210 kvintalov krompirja. (Konec prih.)

Še enkrat o prepozni košnji.

To, kar so naši gospodarji zarad košnje brali v zadnjem našem listu, potrjuje prof. Wilhelm tudi v „Slov. Gosp.“ tako-le:

Pogosto trobi se gospodarjem na ušesa velevažni nauk: pojdite kosit o pravem času, ne prerano, še manj pa prepozno. Vendar, kedaj je pravi čas? — Kmetovalci odgovarjajo: kedar je vreme ugodno za njo! To je uže res, a vendar ni po vsem resnično. Treba je, ako vreme le količkaj pripušča, gledati na to, kako je trava zrela. V tem smislu je kosit iti takrat najboljše, kedar je večina rastlin stopila v polno cvetje. Do te dobe je trava uže toliko dorastla, da se dobí primerno veliko sená. Toda kar je še več vredno, je pa to. V omenjenem času, ko stopijo rastline v polni cvet, imajo one v sebi največ in za živino najboljših, najložje prebavljivih tvarin, ki ostanejo v njih, ako se pokosijo. Ako pa s košnjo odlagamo, tedaj se steblovje vtrdi in v njem nabrane hranivne tvarine porabijo se za seme. Vsaka rastlina potrebuje največ tvarin in moči za napravlanje semena. Zato ima pozna in dozorela trava puhlo steblovje. Ob enem posušijo se listki, ki imajo mnogo živini jako koristnih tvarin v sebi, ter se pri pozni košnji in kesnem spravlanji sená močno izgubijo. Naposled še dozori plevel in trosi svoje seme, da tako škodljivi zárod celemu travniku vrine.

Pravijo, da pozna košnja daje veliko več sena, kakor bolj rana. To je pa le navidezno. Trda, okorna trava in steblovje se ne dá tako lepo zložiti in stis-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 23. junija 1880.

Obseg: Opomin našim gospodarjem, ki redijo goveda. — Šota sposobna za nastiljo in gnojitev. (Konec.) — Kako ravnati s trsom pozimi poškodovanim. — Klorovo apno prežene miši. — Da kumare dolgo frišne ostanejo. — Gospodarske novice. — Popotovanje po Bosni. (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Obravnave iz deželnih zborov. — Njihova Prevzvišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let knezonadškof v Gorici. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.**Opomin našim gospodarjem,
ki redijo goveda.**

Sl. ministerstvo kmetijstva v svojem dopisu družbam kmetijskim od 8. marcija t. l. med onimi 12. točkami, ki jih z ozirom na zaprtijo ruskih méj leta 1882. priporoĉa za pomnoženje goved in več pridelka govejega mesá v domaĉih deželah avstrijskega cesarstva, imenuje tudi to, da naj se premlada teleta ne kolejo in mesarjem ne prodajajo.

„To je lahko reĉeno, al kdo more gospodarju zapovedovati, koliko naj so teleta stara, da se smejo klati?“ — bo odgovoril marsikak gospodar.

Na ta ugovor odgovarjamo mi: Res, da brezobzirno se ne more gospodarjem ukazovati, kako naj ravnajo s svojo lastnino, — al vendar sta dva zapovednika, katerima tudi v tej zadevi gré beseda, in ta dva zapovednika sta: vlada in pa pamet.

Vlada, katera ima skrbeti za zdravje svojih ljudstev, ima pravico prepovedovati, da se v mesnicah ne sme prodajati meso premladih telet, ki je še žlemasto, vodenĉnato, maloteĉno in zdravju škodljivo zaradi driske, katero veĉkrat dela ljudém, ki vživajo premlado teleĉje meso. In v to vrsto mesá spadajo teleta, ki niso najmanj še 3 tedne stara.

Pamet gospodarjeva pa je druga zapovednica, katera naj bi mu velela, da skuša po teletih svojih, kar najveĉ more, dobiĉka dobiti.

Naj v dvojnem tem oziru kaj veĉ spregovorimo.

Vladni ukazi uže zdaj prepovedujejo v nekaterih deželah našega cesarstva, da mesogledi ne smejo pripustiti, da bi se v mesnicah prodajalo meso tacih telet, ki niso še 4 ali vsaj 3 tedne stara (pri nas na Kranjskem 3, v gornjem in doljnem Avstrijskem 4 tedne stara). Veliko ostrejše postave so sem ter tje v Nemĉiji; v Hamburgu morajo biti 6 tednov stara, tudi na Francoskem tako, in kdor tû mlajše tele mesarju za mesnico prodá, plaĉa 200 frankov globe. Ta zapoved veljá tam za zdravja voljo, pa tudi z ozirom na veĉ pridelek mesá, ki je gotov, ĉe 6 tednov staro tele le vsak dan za pol kila težje postane.

Rekli smo pa tudi, da uže sama pamet naj bi gospodarju povedala, da teletu dalje ĉasa privošĉi materno mleko, ker s tem si ne priredí le moĉnejših in zdravih telet, temuĉ tudi pri telicah se naredijo

vime in sesci veĉi in lepši, kajti s tem, da sesajoĉe tele pogostoma suva in gnjeti vime, postane vsa mleĉja posoda moĉnejša, mleka se v njej veĉ nareja in tako telice postanejo dobre mlekarice. Odvrnejo se pa tudi veĉkrat boleznim vimena, posebno tako imenovani „ovĉiĉ“ ali „sajevic“ na vimenu, ki rad potem nastane, ĉe se kravi tele vzame, za katero edino jim je natura vime ustvarila in mleko dala, ne pa zato, da jo lakomni ĉlovek molze. Se ve da s tem ne mislimo grajati starodavne ĉloveštvu koristne navade, da se krave molzejo, ampak naše gospodarje hoĉemo napotiti na izpoznanje, naj tudi — sebi na korist — privošĉijo teletom njih najnaravniši živež — mleko.

Šota sposobna za nastiljo in gnojitev.

Spisal prof. Povšè.

(Konec.)

Ker pa je vožnja šote in odpadkov njenih posebno nekaterim gospodarjem težavna zaradi velike daljave (na pr. Posavcem, Štepancem in družim, ki imajo deleže na moĉvirji), naj navedem naĉin porabe šote in njenih odpadkov, drobiža, kakor se nahaja po Nemškem. Ondi jo porabijo za napravo pomešanice (komposta). Na polji napravljajo kupe zdrobljene šote po 3 metre široke in prav tako dolge, poleg pa nameĉejo v kupĉke živega neugašenega apna. Ko apno na zraku in po vplivu vlažnosti razpade v prah, potrosijo ga med šoto in potem z gnojnico ali pa s sekretnico polijo. V kupu leži ta zmes po 3 mesece, in prav dobro je, ĉe se vsaj enkrat dobro premeĉe.

Tak gnoj je posebno za pešĉene zemlje velike koristi, ker ima poleg redilnosti tudi še fizikalno lastnost, da obdrži zemljo vlažno; šota namreĉ nateguje vlažnost iz zraka in sprejeto vlago tudi v zemlji dobro drži. Ker je tak gnoj dober in tudi dokaj manj stane, kakor da bi z navadnim hlevskim gnojem gnojili, priporoĉal bi v poskušnjo to ravnanje posebno vsim onim gospodarjem, ki imajo deleže (parte) na morastu, pa so jako oddaljeni od ondot, tako da jim je skoro nemogoĉe gnojiti s hlevskim gnojem, kojega vožnja bi zaradi daljave silno veliko truda stala. Posebno tekne senozetnim sledeĉa gnojna zmes, v kateri je glavni obstojni del šota: 180 kub. metrov zdrobljene šote, ki se plastasto poleti zmeša s 15 hektolitri živega apna, 4 kvintali (1 kvintal = 100 kilo) razkrojenih zmletih kosti in 4 kvintali pepela. Ta zmes mora saj 1 mesec ležati v

kupu in jeseni pred zimo se potrosi na 1 hektar seno-žeti. Ne le na peščenih senožetih mnogo koristi kot tak gnoj, ampak celó na močvirnih senožetih. Za te poslednje pa je treba tako-le tako gnojilno snov pripravljati: Poleg tega, da leži vsa zmes saj 3 mesece v kupu, treba jo z ostro brano prav dobro zavleči v senožet, kateri sploh preoblačenje z brano prav dobro dé. Ob enem se senenega droba, ali še bolje, travnega semena zavleče, in vsako 3. leto to ponovi. Tako so po Nemškem nekateri gospodarji povišali dohodke na močvirnih senožetih, da dobivajo na 1 hektaru namesto kakor poprej po 20 kvintalov pa slabega sena, sedaj po 60 kvintalov prav dobrega, sladkega, za govejo klajo sposobnega sena.

Tudi vsim onim gospodarjem, ki so uže spoznali veliko korist umetnih gnojilnih tvarin, bo šota dokaj služila, ker ž njo se umetni gnoji bolje pomešavajo kot z zemljo, kakor se navadno to ravna, katera je tudi manj kakor šota sposobna za obdržavanje vbežljivih in hitro pogublajočih se snovi, kakoršne se v umetnih gnojih (solnitrovokislih soléh, guanu, krvi, pudretu itd.) navadno nahajajo; gotovo tudi v tem šota dobrodejno vpliva, ker ohranjuje zemljo vlažno, kar pa je za vspeh umetnih gnojitev silne vrednosti, saj je znano, da v suhem malo zdajo.

Da pa bo šota gospodarjem na močvirji in v okolici ljubljanski za nastil dobro došla, je jasno, in prišel bo čas, ko bodo prav radi segali po njej, saj hočemo za trdno upati, da bo v malo letih močvirje postalo planjava rodovitnih senožeti in njiv, katere bo pa treba pridno gnojiti, da se bodo ohranili v vedno trajni rodovitnosti.

Ljubljanska okolica ima uže sedaj precej in lepe živine; ko pa bodo senožeti na močvirji popravljene in rodile le žlahno sladko seno, pomnožilo se bo število goved, ki bodo naša zaslomba, za to pa bo treba nastilje, in namesto da bi hodili po nje kam dalječ v štajarske hribe in grde grabne, lahko bodo saj pomagali si s šoto, katero bodo pomešavali med drugo nastiljo, posebno pa bo šota izvrstna primes k listju, katero daje slabo nastiljo, ker ne popiva v se scavnice, šta pa bo to storila. Hlev pa mora biti suh, ker ne le čednost zahteva, da stoji živina na suhem, ampak tudi zdravje. Šota pa ima tudi to dobro lastnost, da posrkava amonijak, katerega veže, da ne more ubežavati, ter tako v gnoju hrani najredilnišo snov, ob enem pa zabranjuje, da se ne kuži zrak v hlevu, ki nasiten z amonijakalnimi gazi nikakor ne koristi živinskemu zdravju.

Kako ravnati s trsom po zimi poškodovanim.

Zimski mraz je vinogradom prizadjal neznano veliko škod. Ta bo tem občutljivejša, ker se zdaj tudi za leto 1881. ni zanašati na dobro vinsko letino, kajti stari les poganja mladike, katere se bodo le malokde pokazale kot rodovitne. To veljá posebno še o sortah, ki močno v les rastejo. Večidel so lesne mladike, pri katerih moramo še eno leto čakati, da nam te poženejo iz sebe rodovitnih šibic. Zato bo vinogradar moral v tem slučaju čakati najmanj še do l. 1882. Opravičeno je toraj vprašanje: ali se ne dá tukaj nič pomagati tako, da bi letošnje lesne mladike se spremenile v rodovitne? Tako bi za drugo leto uže pridobili vsaj nekoliko upanja na boljšo trgategv.

Vprašanje to — piše „Slov. Gospodar“ po „Prakt. Landw.“ — ni nič novega. V podobnih zadregah bili smo vinogradarji uže večkrat in skušnje so pokazale, da se dá pomagati, ako le prerano neugodna jesen in mrzla zima ne pritisne. Treba je na trsu 2 letošnji

mladiki, kateri ste najkrepkejše iz starine prirastli, pri 3. ali 4. peresci odrezati, brž ko ste 8—10 centimetrov dolgi. Vsled tega bodo očesa, ki se nahajajo med pecljnom listovim in trsom samim, pognala nove, to pa rodovitne mladike.

Tako prirezovanje nerodovitnih mladik ni pretežavno delo in je svetovati pri trsah, ki imajo še zdravo deblo. Ako je pa deblo mrtvo in je trs le iz korenin pognal, naj se omenjeno prirezovanje opusti. Kajti nove mladike bi ne dozorele več. Kdor pa misli, da bi v njegovem vinogradu omenjeno prirezovanje letošnjih lesnih mladik dobro bilo, ta naj ne odlaga z delom. Prej ko se opravi, tem boljše je. Dobi se namreč več časa za poganjanje, razvijanje, rast in krepljenje novih mladik, da še pred zimo dozori.

Gospodarske skušnje.

Klorovo apno prežene miši.

Na Francoskem je nek kmetovalec imel sila veliko miši na podu, kjer je imel neomlačen oves spravljen. In kaj je poskusil? V 8 skledic je djal nekoliko klorovega apna (Chlorokalk), ki se v vsaki apoteki dober kup dobí, in te skledice je razpostavil po tem podu. Ko se je čez več tednov imel oves mlatiti, je gospodar na svoje veliko veselje zapazil, da ne enega zrnja ni miš objedla.

Da kumare dolgo frišne ostanejo,

naj se izberó najlepše izmed njih in pa take, ki imajo na koncu še nekoliko peclja (repka), da se za-nj obesiti morejo. Te kumare potem v vodi prav dobro izmij z mehko krtačico, da so povsod prav čedne; potem jih dobro posuši. Tako lepo ocedene in suhe kumare namaži z beljakom in daj jih zdaj na zraku osušiti. Ko so lepo suhe, naj se z motozom (špago) na recljih privežejo in na kaki preklji v popolno suh hram obesijo. Na ta način se dadó kumare za solato celó do božiča frišne ohraniti. — Kako to? utegne vprašati kaka gospodinja, ki misli to poskusiti. Tako-le — jej odgovorimo: Z beljakom, ki se je na kumari lepo posušil, se zapró kumari na koži vse luknjice, da zrak ne more va-nje, in zato ne morejo gnjiti, ampak se ohranijo frišne. Poskusite, gospodinje, skušnja veljá le par soldov, beljak je čedna kmetijska stvar, in o božiču salata frišnih kumar je kaj posebnega.

Gospodarske novice.

* *Nesrečna trtna uš (phylloxera)* prikazala se je zdaj tudi blizo nas — v Istri v občini piranski. C. kr. okrajno glavarstvo v Kopru je zato vsled §. 4. postave od 3. aprila 1875. prepovedalo, da se iz piranskega okraja ne smejo ne trte in nič družega izvažati, o čemur se vé, da se more drugam zatrositi trtna uš, ki je po različnih deželah v vinogradih naredila na milijone škode.

* *Avstrijski jesih na ptujem.* Uže nekaj časa se mnogo jesihove esence izvažva z Linca v Švajco, kar je zato pomenljivo, ker se sicer ta ceni izdelek redko kdaj spečá čez meje deželá, v katerih se izdeluje. To veselo razširjenje prodajnega kroga avstrijskega izdelka se je uvedlo po iznajdbi, katero so vpejlali fabrikantje jesiha bratje Feigl v Urfahru poleg Linca, tako, da izdelujejo jesihovo esenco čisto brez vode v šestkratni mōči, in s tem se vožnine in